

УДК 342.33

Мар'ян Васильович ЧЕРХАВСЬКИЙ,

слухач магістратури факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7922-4901>

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ПОНЯТТЯ «АПАРАТ ПРИМУСУ»

Здобувши у 1991 р. незалежність, перед «молодою» українською державою постала проблема визначення основних пріоритетів зовнішньої та внутрішньої політики та встановлення тих цінностей, які будуть визначальними для розвитку нашого суспільства. Часткове вирішення даного питання пов'язують із датою прийняття Конституції України, де у ст. 1 зазначено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Хоча відповідні положення Конституції України і носять програмний характер, подальший процес формування українського законодавства, вказує на виконання державою (в деяких аспектах звичайно у формальному розумінні) обов'язку стосовно відповідності вітчизняного законодавства європейським стандартам. Про це свідчить ратифікація Україною низки міжнародних договорів у сфері забезпечення прав та свобод людини і громадянина, прийняття нового Кримінального-процесуального кодексу тощо.

В той же час не лише законодавство нашої держави зазнало кардинальних змін, але й принципи, способи й засоби здійснення функцій держави. Відповідне оновлення відбулося, і наразі відбувається у системі органів державної влади. Якщо проаналізувати структуру будь-якої держави, наука теорії держави і права констатує факт наявності механізму держави, тобто механізму, який виконує функції та завдання держави. У свою чергу невід'ємним структурним елементом механізму держави є апарат держави (ключову роль в якому відіграє апарат управління та апарат примусу).

Аналізуючи словосполучення «апарат примусу» слід зауважити, що воно складається із двох термінів «апарат» та «примус». Для кращого розуміння сутності обраного для дослідження поняття, розглянемо значення вищезазначених понять у їхньому «семантичному аналізі».

Вживаючи термін «апарат» (від лат. «apparatus» – устаткування) варто вказати на такі його значення: 1) прилад, пристрій; 2) сукупність органів, що виконують певну життєву функцію організму; 3) сукупність установ, що обслуговують певну галузь

управління; 4) сукупність працівників установи, організації; 6) метод, спосіб дослідження.

Говорячи про значення слова «примус», сучасний тлумачний словник української мови надає наступну інтерпретацію відповідного поняття: «примус – натиск із чийогось боку, примушування; зусилля над собою; зумовлена кимсь або чимось необхідність діяти певним способом, незалежно від бажання; натиск обумовлений законом; без бажання, з обов'язку, виконувати повинності».

Провівши лексичний аналіз слова «примус», можна дійти висновку, що сучасна юридична наука, вживаючи поняття «примус», у своєму первинному походженні, вказує на законність застосування відповідного «насильства», його виправдану необхідність, з метою захисту особи, суспільства і держави від поведінки осіб, що становлять загрозу для «суспільного благополуччя».

Досліджуючи проблему застосування державою примусу, німецький соціолог М. Вебер зауважував, що сутність держави, незалежно від конкретних її цілей та напрямків діяльності, завжди полягає у тому, що вона є організацією для застосування примусу. Водночас сучасна правова думка, вказує на те, що примус повинен застосовуватися виключно у межах закону.

Звертаючись до дефініції поняття «апарат примусу», треба сказати, що серед теоретиків права немає єдиного розуміння відповідного елементу механізму держави. Зокрема А. Ю. Берегада розглядає «апарат примусу» як засіб для виконання законів та розпоряджень державної влади. Запропоноване визначення, з нашої точки зору містить суттєві неточності, так як науковець ототожнює поняття «апарат примусу» з поняттям «виконавча влада», коли насправді вони співвідносяться ціле і частина. Чинне законодавство передбачає застосування державного примусу як крайнього заходу, і лише в тому випадку, коли мова йде про невиконання закону (не дотримання зобов'язання, вчинення злочину чи адміністративного правопорушення). За своєю природою примус як засіб впливу правової держави на особу, застосовується у разі відмови особи добровільно виконувати вимоги закону, а також у тому випадку, коли інші засоби не дали або не можуть дати потрібного результату.

С. М. Братусь наголошує, що для виконання норм права, існує механізм, який складається з людей – посадових осіб, наділених владою, які приводять в дію норми права за допомогою апарату примусу. Досить ґрунтовне визначення поняття примусу можна

зустріти у навчальному посібнику «Державне управління та державні установи», виданого авторами В. П. Рубцовим, Н. І. Перинською та Ю. П. Сурміним, під яким розуміються спеціалізовані загони озброєних людей, наділені повноваженнями в разі необхідності від імені держави застосовувати силу для забезпечення виконання велень і розпоряджень держави, що містяться у приписах правових норм. До суб'єктів здійснення вказані автори відносять, армію, поліцію, службу безпеки та пенітенціарні установи.

У свою чергу Н. М. Оніщенко та О. В. Лебідєва надають визначення поняття апарат примусу через перелічення суб'єктів, які уповноважені від імені держави застосовувати примус відносно інших недержавних суб'єктів суспільних відносин.

Такий спосіб визначення поняття «апарату примусу» не можна вважати не вірним, однак варто зазначити, що саме поняття «апарат примусу» через перелік суб'єктів, які реалізують (втілюють у «життя») дану правову категорію у соціальну реальність, не дає її точного розуміння. У зв'язку з цим виникає окрема дискусія стосовно віднесення Збройних Сил України до суб'єктів, котрі здійснюють державний примус.

Таким чином, здійснивши аналіз теоретичних положень, щодо визначення поняття «апарат примусу», дану категорію можна визначити як систему державних органів (службових та посадових осіб), які наділені державно-владними повноваженнями, що полягають у здійсненні правового, економічного та фізичного тиску на особу, з метою виконання останньою, незалежно від її бажання, вимог закону заради відновлення порушених прав та свобод.

Одержано 12.10.2017



УДК 340.132.1

Анатолій Матвійович ШУЛЬГА,

*професор кафедри загальноправових
дисциплін факультету № 6*

*Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент;*

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7634-3665>

«ОСОБА» І «ОСОБИСТІСТЬ» ЯК ТЕРМІНИ ПРАВНИЧОЇ ЛІНГВІСТИКИ

В українській літературній мові при тлумаченні терміна «особа» зазвичай робиться наголос, що під особою насамперед слід